

ALDO VAN EYCK'İN ARA ALAN KAVRAMININ GÖZDEN GEÇİRİLMESİ (1)

Tuğba ÖZER*

Alındı: 19.08.2021; **Son Metin:** 07.03.2023

Anahtar Sözcükler: Aldo van Eyck; ara; ara alan, Martin Buber.

1. Bu metin; yazarın, ODTÜ Mimarlık Doktora Programında Ela Alanyalı Aral danışmanlığında tamamlamış olduğu "From Relationlessness to Relatedness: Alienation and the In-Between Realm Revisited" isimli doktora tezinden üretilmiştir (Özer, 2022). Metinde geçen alıntılar yazar tarafından çevirilmiştir.

2. CIAM (*Congrès Internationaux d'Architecture Moderne* [Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri]); ilk olarak, Le Corbusier, Sigfried Giedion ve Hélène de Manrot tarafından İsviçre'de La Sarraz şatosunda 26-29 Haziran 1928'de düzenlenir. Dönemin mimarlık ve planlama sorunlarıyla ilgilenmeyi ve modern akımı dünyaya yaymayı amaçlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında düzenlenen ilk CIAM kongresi 6. CIAM kongresidir.

GİRİŞ

Hollandalı mimar Aldo van Eyck; 1947 yılında Bridgewater'da (İngiltere) İkinci Dünya Savaşı sonrasında düzenlenen ilk CIAM kongresinde (2) kritik ve aynı zamanda retorik bir soru sorar: "CIAM, insan çevresinin iyileştirilmesine yönelik rasyonel ve mekanik bir ilerleme anlayışına 'rehberlik etmeyi' amaçlıyor mu? Yoksa bu anlayışı değiştirmeye mi niyetli?" (van Eyck, 2008, 42). "Cevap konusunda herhangi bir şüphe olabilir mi? Yeni bir medeniyet doğuyor. Ritmi zaten tespit edildi, ana hatları kısmen izlendi. Devam etmek bize kalmış" (van Eyck, 2008, 42) diye devam ederek gelecek konusunda iyimser görüldüğünün sinyallerini verir. Savaş öncesi dönemde kentlerin "barınma, dinlenme, çalışma, ulaşım" olarak bölümlere ayrılmasının aksine van Eyck'in belirttiği bu yeni medeniyetin ilişkilerden oluşması beklenir. Nitekim, yine aynı kongrede, van Eyck'in Piet Mondrian'ın "Belirli bir formun kültürü sona yaklaşıyor. Belirlenmiş ilişkiler kültürü başladı" (Alıntılanan van Eyck, 2008, 36) ifadesine atıfta bulunması tesadüfi değildir. Bu alıntıyla ilişkilere vurgu yapan van Eyck, Modern mimarlık camiasında ilişkilerin önemini ortaya koyan ilk kişidir (Strauven, 1994/1998, 471). İlerleyen dönemlerde, şeyler arasındaki ilişki fikri Sigfried Giedion'ın, Alison ve Peter Smithson'ın, Jacob Bakema'nın düşüncelerinde ve (eserlerinde de) gözlemlenir.

Bu metin, şeyler arasındaki ilişkinin van Eyck'in geliştirdiği ara alan (*the in-between realm*) kavramıyla kapsamlı olarak ele alındığını ve çok anlamlı hale geldiğini iddia eder. Martin Buber'in ara alan (*das Reich des Zwischen*) kavramının ve dönemin önde gelen avangart kaynaklarının etkisiyle oluşan ara alan kavramı (Strauven, 1994/1998, 352), çatışan zıtlıklar için ortak bir zemin sağlayarak çeşitli ilişki biçimleri sunar.

Ara alanın sağladığı birtakım ilişki biçimleri; ara mekân (*in-between space*), gözeneklilik (*porosity*), yumuşak kenar (*soft edges*), belirsiz sınırlar (*ambiguous edges*), eşik (*threshold*), eşik mekân (*liminal space*) gibi kavramlar aracılığıyla da ifade edilir (3). Özellikle ara mekân kavramı

* Department of Architecture, Faculty of Architecture, Middle East Technical University, Ankara, TÜRKİYE.

3. Walter Benjamin ile Asja Laci's'in (1924/2006, 167-176) Napoli üzerinden anlattıkları gözeneklilik (*porosity*) kavramı, özel ve kamusal, eski ve yeni, iç ve dış gibi zıtlıklar arasında net bir sınırın olmadığını ifade eder.

Jan Gehl'in (1971/2011; 2010) kullandığı yumuşak kenar (*soft edge*) kavramı da içeri ile dışarı arasındaki ve kamusal alan ile özel alan arasındaki ilişkileri tarifler. Yarı saydam cepheler, açıklıklar, balkonlar, ön bahçeler tasarlanarak yumuşak kenar oluşturulabilir.

Belirsiz kenarlar (*ambiguous edges*), Richard Sennett'in Jane Jacobs'tan esinlenerek geliştirdiği açık şehir (*open city*) kavramının bir ögesidir. Sennett; şehirleri daha açık hale getirmenin, insanların deneyimlerini, kendilerinden farklı insanlarla daha fazla yaşayabilecekleri şekilde zenginleştirilebileceğini savunur. Bu hususta, etkileşime imkân yaratan gözenekli kenarlara sahip sınırları ifade eden belirsiz kenarlar yaratmak şehrin tasarımıyla etkileşime açılabilmesini gösterir (Sennett 2017; 2018/2019).

4. Martin Buber'den ve Aldo van Eyck'tan esinlenen Herman Hertzberger, van Eyck'in ara alan kavramına benzer bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşımdan bahsederken hem ara alan (*in-between realm*) hem de ara mekân (*in-between space*) terimlerini kullanır (Hertzberger, 1991/2001). Benzer şekilde, van Eyck'in ve Hertzberger'in çalışmalarına referans veren Yiğit Yalçın (2016) ile Femke Vink (2021), yüksek lisans tezlerinde, ara alan kavramı yerine ara mekân kavramını kullanmışlardır.

5. 1954 yılında, CIAM'ın genç mimarlarından Jacob Bakema, George Candilis, Rolf Gutmann, Peter Smithson, CIAM 10 için bir program hazırlama görevi verilen CIAM X Komitesi'ne (CIAX) atanırlar (Risselada ve van den Heuvel, 2005, 43). Komiteye daha sonra Aldo van Eyck, Bill ve Gill Howell, Alison Smithson, John Voelcker ve Shadrach Woods da katılır. Bu genç üyelerden bazıları daha sonra Team 10 olarak anılır. Gerek modern hareketin mimari düşünce süreçlerindeki eksikliklerinin ortak kabulüyle gerek her birinin diğerinin yeni bir başlangıca giden yolu çoktan keşfettiğini fark etmesiyle bir araya gelirler (Smithson, 1968, 3). Grubun çekirdek üyeleri Jacob Bakema, Georges Candilis, Giancarlo de Carlo, Aldo van Eyck, Alison ve Peter Smithson ve Shadrach Woods'tur (Team 10 Online).

6. İngiliz şair ve ressam William Blake (1757 – 1827), karşıtlıkları tamamlayıcı olarak görür. Masumiyet ve Deneyim Şarkıları (*Songs of Innocence and of Experience*) adlı çalışmasında, çocukluk (masumiyet) ve yetişkinlik (deneyim) ikili karşıt olarak kabul edilir. Ancak, bu ikili, birbirlerini tamamlamalarıyla anlam kazanırlar (Canlı, 2019).

ara alan kavramının muadili olarak kullanılabilir (4). Ancak, ara mekân kavramının ara alan kavramından farklılık gösteren kullanımları da mevcuttur. Ara mekân; fiziksel ve sosyal dünyaları ayıran çatlak (Loukaitou-Sideris, 1996, 91), artık alan (*leftover space*) (Azhar ve Gjerde, 2016, 4), boşluk (*gap*) (Brosius ve Schilbach, 2016, 1-6), farklı kullanımlara sahip yapıları birbirinden ayıran, şehri bölen ve engeller yaratan sınır (Rembeza ve Sas-Bojarska, 2022, 33) olarak görüldüğü gibi dışarı ile içeri arasındaki alan (Nooraddin, 1996; 1998), özel alan ile kamusal alan arasındaki alan (Hertzberger 1991/2001; Can, 2012; Can ve Heath, 2015; Aelbrecht, 2016), kamuya açık deneyimler (ötekiyle karşılaşma, fikir alışverişi yapma) sunabilen eşik mekân (Hajer ve Reijndorp, 2002, 128-9) olarak da tanımlanır. Özellikle ilişkilene sağladığı tanımlarda çoğunlukla sosyal mekân olarak ele alınır ve sosyal etkileşimi teşvik edecek şekilde tasarlanır (Can, 2012; Can ve Heath, 2015; Aelbrecht, 2016). Öyle ki Ali Madanipour (2003, 235), kamusal alanı, bir arada bulunmayı kolaylaştıran ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen ara mekân olarak tanımlamaktadır.

Van Eyck'in geliştirdiği ara alan kavramı da içeri ile dışarı yahut kamusal alan ile özel alan arasında ilişkilene sağlayıp sosyal etkileşimi teşvik ediyor olsa da yalnızca bu kullanımlarla sınırlı kalmayıp parça ve bütün, düzen ve kaos, bireysel ve kolektif gibi diğer pek çok zıtlık arasında da dengeli bir ilişkilene önerir. Düşünsel derinliği olan bu kavram, teori ile sınırlı kalmayarak van Eyck'in yapıları çevreye dahil olan projeleriyle gündelik yaşamın içine karışır ve insanlara etki eder. Bu sayede, mimarlık ve diğer disiplinler arasında da bir ara alan oluşmasına imkân yaratır.

Bu metin, Buber'in ara alan kavramına kısa bir ön bilgi verip van Eyck'in geliştirdiği ara alan kavramına odaklanır, bu kavram çerçevesinde van Eyck'in çeşitli disiplinlerden beslenerek geliştirdiği mimari düşünce biçimine bir kapı aralar ve ara alan kavramının van Eyck'in mimari düşüncesinde nasıl tezahür ettiğini inceleyerek kavramın çok anlamlılığını ortaya çıkarmayı hedefler.

ALDO VAN EYCK

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin öncülerinden olan mimar Aldo van Eyck (1918 – 1999), CIAM'ın genç üyelerinden, Team 10'in (5) kurucularından ve Hollandalı mimarlık dergisi *Forum*'un editörlerindedir. Genellikle Amsterdam'da tasarladığı yaklaşık 700 adet oyun alanıyla bilinir. Tasarımları ve tasarımlarının ardında yatan felsefe; mimarlık alanı dışında antropoloji, bilim, felsefe, sanat ve şiir gibi pek çok disiplinden beslenir.

Şair ve düşünür Pierre van Eyck'in oğlu olması ve çocukluğunun belli bir dönemini İngiltere'de geçirmesi; iki kültürlü bir dünyada şiirle iç içe büyümesine, Beowulf'tan William Butler Yeats'e, Andrew Marvell'dan John Keats'e pek çok şairi okumasına ve William Blake'nin şiirlerindeki karşıtların etkileşimine (6) daha ilk gençlik yıllarında aşına olmasına imkân yaratır (Strauven, 2007, 2-3, 15). Bu zenginlik, Sigfried Giedion'un eşi Carola Giedion-Welcker ile tanışmasıyla daha da artar. ETH Zürih'den (*Eidgenössische Technische Hochschule Zürich*) mezun olmadan kısa bir süre önce Yves Tanguy, Salvador Dali ve Max Ernst'in düzenlediği bir sergi açılışında tanıştığı ve "pencerelerimi açtı - ve açtığından bu yana da kapatmadı; tellerimi akort etti - ve tellerim bir daha akorda ihtiyaç duymadı" (van Eyck, 2008, 18) diye söz ettiği Giedion-Welcker, van Eyck'in hayatında zamanla önemli bir yere sahip olur. Giedion-Welcker;

7. Gerçek ismi Hans Peter Wilhelm Arp'tır; ama genellikle Jean Arp olarak bilinir.

8. Harika çeteyi mimarlık camiasına tanıtmayı amaçlayan van Eyck, 1959'daki Otterlo Toplantısı'ndaki konuşmasında onlardan ayrıntılı olarak bahseder (van Eyck, 1962/2008, 58):

"Onların hikâyesini yeniden anlatmaya çalışmayacağım. Bu, başkaları tarafından hem iyi hem de kötü bir şekilde yapıldı. Her şeyden önce, mimar-eleştirmene büyük çeteden ve başlattıkları başkaldırının doğasından değinmek istiyorum; yaptıklarına, yazdıklarına ve düşüdüklarine ve, daha önce bir kez yapmış olması gerektiğine, tekrar yapmasına – bunu yapmaktan asla vazgeçmemesine – çünkü getirdikleri mucize hâlâ mimarlığın çeperinden daha fazlasını etkilemedi. Başkaldırıya katılanların ve açık kapılardan geçenlerin sayısı arttıkça bu mucizenin daha da mucizevi hale geleceğine inanıyorum" (van Eyck, 1962/2008, 29).

9. Van Eyck (2008, 545); Alvar Aalto, Gerrit Rietveld, Jan Duiker, Leendert van der Vlugt, Le Corbusier ve Owen Williams'ı istisna olarak görür.

10. Van Eyck, Zürih'te yaşarken, antika ürünler satan bir kitapçıda bu derginin eski bir sayısını bulur. Afrika'da etnolojik bir geziye adanan dergi, maskelerin ve diğer kült nesnelerin resimlerini ve bir Dogon cenaze töreni hakkında bir makaleyi içermektedir (Strauven, 2002; Strauven, 2007, 5).

genç van Eyck'e mentorluk yapmakla kalmaz aynı zamanda onu Alberto Giacometti, Constantin Brancusi, Georges Vantongerloo, Jean Arp (7), Max Ernst ve Richard Paul Lohse gibi çeşitli avangart sanatçılarla tanıştırır (Strauven, 2007, 3-4). Bu tanışıklıklar, van Eyck'in "yabancı bir dünyada ruhun soyluları için bir sığınak" (van Eyck, 1962/2008, 34) olarak gördüğü Zürih'teki Giedion Evi'nin düzenli bir ziyaretçisi olmasıyla ve diğer düzenli ziyaretçilerle karşılaşmasıyla pekişir. Böylelikle van Eyck de harika çete (*wonderful gang*) yahut büyük çete (*great gang*) (8) olarak gördüğü çeşitli disiplinlerden avangartların dünyasına dahil olur.

Van Eyck, harika çetenin yeni düşünme biçimini keşfederken bu yeni düşüncenin, her şeyin her şeyle göreceli olduğunu öne süren görelilik fikri üzerine temellendiğini fark eder. Aslında görelilik fikri Albert Einstein'ın Özel Görelilik Kuramı (1905) ve Genel Görelilik Kuramı'ndan (1916) gelmektedir; ama van Eyck'e göre görelilik fikri Einstein'ın teorileriyle sınırlı değildir ve genel olarak harika çetenin düşüncesini temsil etmektedir (van Eyck, 1962/2008, 47). Her ne kadar van Eyck görelilik fikrini 20. yüzyıl sanat ve biliminin paradigması olarak görse de (Strauven, 2007, 4), bahsi geçen avangartların aksine modern mimarlar - birkaç istisna dışında (9) - göreliliğin mekân ve zamanı yeniden değerlendirme üzerindeki etkisinden habersizdir (van Eyck, 1962/2008, 48). Van Eyck ise görelilik fikrinin özellikle farkındadır ve bu yeni düşünceyi sürdürmek hususunda kendisini sorumlu hisseder (Henket, 2018, 56). Mimari düşüncesine şekil veren görelilik fikri, felsefesinin çatı terimi haline gelir ve ara (*in-between*), ikiz fenomenler (*twin phenomena*) ve doğru-boyut (*right-size*) gibi birçok farklı kavrama ayrılır (Jaschke, 2012, 196, 238, 306).

20. yüzyıl avangardı, van Eyck'i görelilik fikriyle tanıştırmakla kalmaz aynı zamanda van Eyck'in arkaik kültürler hakkında bilgi sahibi olmasını da sağlar. Sürrealizm akımı ve özellikle de André Breton ve arkadaşlarının yazıları van Eyck'in arkaik kültürlerle olan ilgisini uyandırır. Daha sonra sürrealist dergi *Minotaure* (10) aracılığıyla Dogon kültürüyle tanışan van Eyck, Cezayir Sahrası, Mali'de Dogon, New Mexico'da Pueblolar ve dünyadaki diğer birçok arkaik kültürü ziyaret eder (Strauven, 2002). Gerek bu ziyaretleri gerek Franz Boaz, Margaret Mead ve Ruth Benedict gibi antropologlarla tanışması Batı medeniyetinin diğer kültürlerden üstün olmadığını ve "tüm kültürlerin eşit derecede geçerli" olduğunu anlaması için fırsat yaratır (Strauven, 2002). Kenneth Frampton'a (1980/1982, 276) göre van Eyck'in arkaik kültürlerle ve bu kültürlerin yapılarındaki zamansız ve değişmez yönlerine olan bu kişisel ilgisi, onun benzersiz bir konum geliştirmesini sağlar.

BUBER'İN ARA ALAN KAVRAMI

Avusturya doğumlu Yahudi düşünür Martin Buber (1878 – 1965) genellikle diyalog felsefesi ile bilinir. Hocaları Wilhelm Dilthey ve Georg Simmel'in kuramlarıyla, Ludwig Feuerbach'ın, Friedrich Nietzsche'nin ve Soren Kierkegaard'ın felsefelerinden yararlanarak düşünme biçimini geliştirir (Friedman, 1999, 404; Moseley, 2015, 29, 104-8).

Buber'e (1923/1970) göre iki türlü ilişki biçimi vardır: Ben-Sen (*I-Thou*) ve Ben-O (*I-it*). Ben-Sen ilişkisini veya Ben-O ilişkisini tanımlayan şey, ilişkinin bileşenleri değil ilişkinin kendisidir. Maurice Friedman (2004, xiv) bu ilişkiyi şöyle açıklar:

Ne kişiler arasındaki her ilişki Ben-Sen ilişkisidir ne de bir hayvan ya da bir şeyle olan her ilişki Ben-O ilişkisidir. Aralarındaki fark, daha ziyade,

ilişkinin kendisindedir. Ben-Sen; bir açıklık, doğrudanlık, karşılıklılık ve mevcudiyet ilişkisidir. İnsanla insan arasında olabilir; ama aynı zamanda bir ağaçla, bir kediyle, bir mika parçasıyla, bir sanat eseriyle ve tüm bunlar aracılığıyla, ilişkilerin paralel çizgilerinin bulunduğu “ebedi Sen” olan Tanrı ile de olabilir. Ben-O ise, tam tersine, kişinin diğer kişileri veya şeyleri kendi benzersizlikleri içinde var olmalarına izin vermeden bildiği ve kullandığı tipik özne-nesne ilişkisidir.

Bu bağlamda, Ben-Sen ilişkisi bir diyaloga, Ben-O ilişkisi ise bir monoloğa tekabül etmektedir (Friedman, 1955, 297). Buber’e, gerçek diyalektiğin “yalnız düşünürün kendisiyle monoloğu değil, Ben ve Sen arasındaki bir diyalog” olduğunu öğreten de Feuerbach’tır (Buber, 1947/2004, 32).

Buber (1923/1970, 69, 80), gerek “O kozadır, Sen kelebektir” gerekse “İnsan bir Sen aracılığıyla Ben olur” diyerek Ben-Sen ilişkisinin bileşenlerinin tamamlayıcı olduğunu vurgular. Kuşkusuz O olmadan insanın yaşayamayacağını da bilincindedir; ama her kim sadece Onunla yaşarsa da insan değildir (Buber, 1947/2004, 85). Dolayısıyla, insanın izole bir birey olamayacağını kişinin gerçek benliğini bulmak için başkalarına ihtiyaç duyduğunu savunur: “Bireyler arasındaki karşılıklı ilişkiler yoluyla, izole bireylerde mümkün olmayan yeni değerler, yeni psikik gerçekler yaratılır” (Martin Buber, alıntılan Friedman, 1999, 404). Bu demek değildir ki Buber bireyciliğe karşı kolektivizmi destekler. Aksine, kolektif bir oluşumun içinde yer alan bir insanın diğer bir insanla ilişkilendiğini çünkü kolektivizmin insanı değil de sadece toplumu gördüğünü, bunun da izole edilmiş bireyi daha da izole ettiğini savunur (Buber, 1947/2004, 237, 239). Bu nedenle, ne bireyle ne de topluluk ile değil sadece insan ve insan arasındaki karşılıklı ilişkinin gerçekliği ile bu özün kavranabileceğini iddia eder (Buber, 1947/2004, x). İnsan ile insan arasındaki bu karşılıklı ilişkiyi de ara alan (*das Reich des Zwischen*) olarak adlandırır: “İnsanın insan olarak varoluşuyla kurulan ama kavramsal olarak henüz anlaşılmamış olan bu alana ben, ‘ara’ alan diyorum” (Buber, 1947/2004, 241). Buber’e göre, “öznel olanın uzak tarafında, nesnel olanın bu tarafında, Ben ve Sen’in bulunduğu bu dar sırtta, ‘ara’ alan vardır” (Buber, 1947/2004, 243).

Ara alan, aynı zamanda, gerçek bir topluluk oluşturmak için gerçek Ben ve Sen’in bir araya gelmesine yardımcı olan gerçek üçüncüdür (*genuine third*) (Buber, 1947/2004, 243). Bu hususta, gerçek Ben ve Sen’in buluşmasına olanak sağlayan ve bu buluşmaları anlamlandıran ortamlar tasarlanması için Buber mimarlara çağrıda bulunur (Teyssot, 2011, 52; Avermaete, 2016, 28). Onun bu çağrısı bazı mimarlar tarafından ciddiye alınmış olmalı ki Buber’in ara alan kavramı CIAM ve Team 10 içindeki mimari düşünceye etki etmiştir (van den Heuvel, Martens ve Muñoz Sanz, 2021, 16). Buber’in düşüncelerinin yansıması ilk olarak 1952’deki Sigtuna Konye Toplantısı’nda, Rolf Gutmann ve Theo Manz’ın habitat kavramında gözlemlenebilir (Strauven, 1994/1998, 243). Sen ile ben arasındaki ilişkinin yeniden kurulması talebinin şehrin yapısında köklü değişikliklere yol açtığını belirten Sigfried Giedion da (1958, 203) (11), Buber gibi, gerçek bir kent kurmak için insan ile insan arasındaki ilişkinin gerekliliğini vurgular:

Şehre, özel hayatın toplum hayatı ile bulunduğu bir yer olarak bakarsak, o halde, gerçek bir şehrin işareti SEN ve BEN arasındaki dengedir. Bugün yeniden kurmamız gereken bu sen ve ben ilişkisidir. Hiçbir makine fiziksel yakınlığın yerini alamaz, ne telefon ne radyo, ne ev sineması ne de televizyon. (Giedion, 1958, 124)

11. Georges Teyssot’a (2011, 52) göre Buber, aynı zamanda Giedion’un 1958’de yazdığı Mimarlık, Sen ve Ben: Bir Gelişimin Günlüğü (*Architecture, You and Me: The Diary of a Development*) adlı kitabının başlığının da ilham kaynağıdır.

Bu metnin akışında da belireceği üzere Buber’in mimarlar üzerindeki etkisi en belirgin biçimiyle van Eyck’in mimari düşüncesinde ve yapılı

çalışmalarında gözlemlenebilmektedir. Bu etkinin izlerine van Eyck'in *Forum* dergisinde yayın kurulunda yer aldığı dönemde de rastlanır. *Threshold and Encounter, Day and Night* ve *Door and Window* sayılarının başlıkları ara alan kavramına gönderme yapar (Jaschke, 2012, 238-9) ve *Threshold and Encounter* sayısı Buber'in *Das Problem des Menschen* adlı kitabının son bölümünden alıntı ile başlar (Strauven, 1994/1998, 352). *Forum*'un yayın kurulunda yer alan Herman Hertzberger de Buber'in fikirlerinden haberdardır. Gerek Buber'in gerek van Eyck'in Hertzberger üzerindeki etkisi de Hertzberger'in kavramsal ve yapısal çalışmalarında fark edilebilir (Hertzberger, 1991/2001).

VAN EYCK'İN ARA ALAN KAVRAMI

Daha önce de ifade edildiği gibi hem Buber'in ara alan kavramınının hem de dönemin avangart kaynaklarınının yansımaları van Eyck'in ara alan kavramında görülebilir. Oliver Sack (2019, 191), Buber'in mekânsal olmayan ara alan kavramının van Eyck tarafından mekânsal bir kavram olarak yorumlandığını iddia eder. Van Eyck'in yorumu mekânsal olmakla kalmaz çok boyutlu ilişkiler sunar.

Van Eyck, 1953 yılında düzenlenen 9. CIAM toplantısında, Smithsonların eşik (*doorstep*) felsefesini duyduğunda bu mekânsal yoruma ilk olarak *la plus grande réalité du seuil* yani eşik'in daha büyük gerçekliği adını verir: "Yeni beşeri ortam, insanla insan, insanla şey arasındaki birincil teması yansıtmalı ve teşvik etmelidir - buna 'eşik'in daha büyük gerçekliği' diyoruz" (van Eyck, 2008, 191). 1959 yılındaki Otterlo Buluşması'nda, kapı eşik'i ile ara alan arasındaki ilişkiyi şöyle ifade eder: "Ara'yı kurmak, çatışan kutupları uzlaştırmaktır. Değiş tokuş edebilecekleri yeri sağlayın ve orijinal ikili fenomenleri [*dual-phenomena*] yeniden kurun. Ben buna Dubrovnik'te '*la plus grande réalité du seuil*' adını verdim. Martin Buber ise buna '*das Gestalt gewordene Zwischen*' diyor" (van Eyck, 2008, 204).

Her ne kadar *la plus grande réalité du seuil* van Eyck'in mimari düşüncesinde çeşitli biçimlerde varlığını sürdürse de ara alan eşik fikrinden daha kapsayıcı bir anlam önerir. Van Eyck (1962/2008, 55) eşik fikrinin ara alan fikrini kapsamadığını, ara alanın daha fazla çağrışımı olduğunu ifade eder. Ara alan; "birlik ve çeşitlilik, parça ve bütün, küçük ve büyük, çok ve az, basitlik ve karmaşıklık, değişim ve sabitlik, düzen ve kaos, bireysel ve kolektif" gibi kutupların bir araya geldiği, ilişki kurabildiği ve uzlaşabildiği bir yerdir (van Eyck, 2008, 327). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi ara alan sadece kamusal alan ve özel alan arasındaki keskin sınırları hafifletmek için kullanılmaz. Kavramı yalnızca sosyalleşme mekânı olarak ifade etmek "denge içinde çoklu anlam" (van Eyck, 1962/2008, 55) sunan ara alanın kapsamını eksiltir. Çokluğun deneyimlenebildiği böyle bir ara alan kara ve okyanus arasında doğal olarak şu şekilde oluşabilir:

Ayakkabılarınızı çıkarın ve okyanusun karaya ve denize doğru süzülen son ince su tabakasında bir kumsal boyunca yürüyün. Bu harika fenomenlerden biri veya diğeri ile aranızda zorunlu bir diyalog olsaydı hissetmeyeceğiniz bir şekilde uzlaştığınızı hissedersiniz. Çünkü burada, kara ile okyanusun arasında - bu ara alanda - denizcilerin karşılıklı nostaljisinden oldukça farklı bir şey başınıza gelir. Denizden karaya hasret yok, karadan denize hasret yok. Alternatif özlemi yok - birinden diğerine kaçış yok. (van Eyck, 1962/2008, 56)

Kara ve okyanus arasında oluşan bu ara alan Piet Mondrian'ın Kompozisyon 10, İskele ve Okyanus (*Composition No. 10 Pier and Ocean*) isimli tablosunu hatırlatır. Her ne kadar van Eyck bu esere referans

12. Van Eyck, Dogon'a yaptığı ziyaretlerden sonra ikiz kozmolojinin de etkisiyle, ikili fenomenleri (*dual phenomena*) ikiz fenomenler (*twin phenonena*) olarak yeniden adlandırır (Ligtelijn, 1999, 14). Her ne kadar van Eyck'in 1961'den sonra yayınlanan metinlerinde ikiz fenomenler kelimesi yer almaya başlasa da 1952 yılında *Forum* dergisinde İsviçreli ressam Richard Paul Lohse hakkında yazdığı metinde kavram kendini göstermeye başlar (van Eyck, 2008, 56). Van Eyck'in metinleri yeniden basıldığında, ikili fenomenler kavramı ikiz fenomenler olarak değiştirilir (van Eyck, 1999, 88).

13. "Ama bireycilik insanın yalnızca bir parçasını anlıyorsa, kolektivism insanı yalnızca bir parçası olarak anlar: ikisi de insanın bütünlüğünü, bir bütün olarak insanı ortaya atmaz. Bireycilik insanı yalnızca kendisiyle ilişkisi içinde görür, kolektivism ise insanı hiç görmez, yalnızca 'toplum' görür. İlkile insanın yüzü çarpıktır, ikincisi ile ise maskelidir" (Buber, 1947/2004, 237).

vermemiş olsa da Mondrian'ın van Eyck üzerindeki tesiri göz önünde bulundurulduğunda van Eyck'in bu eserden esinlendiği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Van Eyck'in Otterlo konuşmasında daha önce bahsedildiği gibi, ara alanda bir araya gelen kutuplar ikili fenomenler (*dual phenomena*, Flemenkçede *duo-fenomenen*) haline gelir. Daha sonra ikiz fenomenler (*twin phenomena*) (12) olarak adlandırılan ikili fenomenler, van Eyck'in ara alandan yola çıkarak geliştirdiği bir kavramdır. İkiz fenomenler kutupları uzlaştırarak diyalektik düşünmeyi önerir; ama bu diyalektik düşünme Hegel diyalektiğinden farklı işler. Van Eyck (1962/2008, 91), eşdeğerlikle ya da karşıtların birliği ile ilgilenmediğini ama belirsizlikle ilgilendiğini, dolayısıyla ortaya koyduğu kavramda hiçbir Hegelci çıkarımın aranmaması gerektiğini vurgular.

Çelişkilerin veya zıtlıkların daha yüksek ve daha zengin bir düzeyde sentez olarak birleşmek için orijinal kimliklerini yitirdiği Hegel diyalektiğinin (Hegel, 1812-1816/2010, 33) aksine ikiz fenomenler kavramı, zıtlıkların orijinal kimliklerini kaybetmediği bir uzlaşma sunar. Her ne kadar ikiz fenomenleri oluşturan kutuplar birbirinin tamamlayıcısı olsa da (Strauven, 2007, 1-2) kutupların uzlaşması ne birbirini nötrleştirir ne de tamamen yeni bir şey oluşturur (Coleman, 2005, 201-2; Sack, 2019, 204). Bunun yerine, uzlaşma kutupları fark edilebilir ve ölçülebilir kılar (Ligtelijn, 1999, 15) ve kutuplar bölünmüş fenomenler olarak bir arada var olur (Coleman, 2005, 202). Böylece kutuplar arasındaki ilişki Ben-Sen ilişkisini sunar. Van Eyck'in asıl kaygısı, tıpkı Buber gibi, kutupların orijinal varlıklarını kaybetmeden kutuplar arasında gerçek bir ilişki kurmaktır.

Van Eyck'in vurguladığı ikiz fenomenlerden biri bireycilik ve kolektivism ikiz fenomenidir. Buber'e referans veren van Eyck, bireyciliği veya kolektivismi kendi başına düşünmenin hayal kırıklığına, izolasyona ve umutsuzluğa yol açtığını, bireycilik ve kolektivizmin bölünemez ikiz bir fenomen oluşturduğunu ileri sürer:

Bireyciliğin insanın bir parçasını ima ettiğini, kolektivizmin ise insanı bir parçası olarak kastettiğini söyleyen Martin Buber'di (13). Bunu o söyledi ve bölünemeyen ikiz fenomenin bölünmesine karşı çıktı.

Buber'i daha da takip edecek olursak: Kolektivizm insanı hiç görmezken, bireycilik insanı kendisiyle ilişkili olarak görür. Bu bence inanılmaz doğru! Çünkü yalnızca kendisiyle ilgili olan ya da hiç ilişkisi olmayan şey göreliliği karıştırır ve soyut bir mutlakta donup kalır. Ve insana ait olan hiçbir şey ne soyut ne de mutlak.

Buber, her iki kavramın da aynı insani durumdan doğduğunu söylüyor - her ikisi de hayal kırıklığına, izolasyona ve umutsuzluğa yol açar. Ne biri ne de diğeri insanın bütünlüğüne giden yolu açamaz, çünkü sadece gerçek insanlar arasında gerçek birlikler olabilir. Elbette, insanın (gerçek insanları ima ederek) bütünlüğünün ya bireysellik ya da kolektivizm gibi soğuk soyutlamanın ötesinde olduğunu, ancak her ikisine de başka bir (gerçek) boyutta ihtiyacı olduğunu kastediyor. Her ikisi de eşit derecede soyut ve dolayısıyla eşit derecede gerçek dışı olduğu için, onun sözcüklerini tekrar kullanırsak, her ikisi de bir insanla başka bir insan arasındaki yolu temizleme yeteneğine sahip değildir, çünkü insanın temel gerçekliği bir insan ve bir başka insandır - insan ve diğer insanlar. (van Eyck, 1962/2008, 54)

Van Eyck; bireyciliğin ve kolektivizmin, her ikisinin de erişebileceği bir boyutta, yani ara alanda, buluşması gerektiğini savunur:

Gerçek kişiler arasında yalnızca bir gerçeklik vardır - Buber'in 'gerçek üçüncü' dediği şey. Onun sözlerini yorumlayarak belirtmek gerekirse:

14. Otterlo Daireleri'nin üç versiyonu vardır. En bilineni ikinci versiyon olmasına rağmen van Eyck ilk versiyonu Otterlo Toplantısı'nda sunar (van Eyck, 1999, 13; Campos Uribe vd., 2020, 10).

gerçek üçüncü, geçici değil, gerçek kişiler arasında geçen her şeyin gerçek taşıyıcısıdır (bana kalırsa, yanlış alternatifler arasında uzlaşma yok, keyfi olarak bölünmüş bir ikiz fenomenin çatışan yaraları arasında keyfi bir köprü yok). Gerçek üçüncü yeni bir kaçamak değil çünkü bu yanlış alternatifler başarısız oldu. Her ne kadar Buber'in gerçek üçüncü kavramında ima edilse de bireycilik ve kolektivizmin soyutlamalar veya mutlaklar olarak uzlaştırmayacağını, çünkü yalnızca gerçek olanın el sıkışıp ikircikli anlam kazanabileceğini açıkça belirtmek isterim - gerçekten el sıkışmak için gerçek ellere ihtiyacı var. Gerçek üçüncü; gerçek bir diyalog, gerçek bir kucaklaşma, gerçek insanlar arasında geçen gerçek bir düellodur.

Buber; daha sonra - ve bu onun can alıcı noktasıdır -, gerçek üçüncünün, bir kişiye veya başka bir kişiye ayrı ayrı olan bir şey ve her şeyi içeren tarafsız bir dünya olmadığını; ama her ikisi arasında ve sadece her ikisinin de erişebileceği bir boyutta gerçekleşen bir şey olduğunu belirtir. Ara şekil alır. "Öznel olanın diğer tarafında, nesnel olanın bu tarafında, benim ve senin bulduğumuz dar sınırdaki ara alan ortaya çıkar." (van Eyck, 1962/2008, 54).

Van Eyck'e (1962/2008, 60) göre, bireycilik ve kolektivizm ikiz fenomeni için bir ara alan yaratmak mimarlığın görevidir. Onun Otterlo Daireleri (*Otterlo Circles*) bu argümana hizmet eder (14). Yunan tapınağı, Theo van Doesburg'un 1911 yılına ait çizimi ve bir Pueblo evine ait üç küçük görseli içeren ilk daire, klasik, modern ve arkaik geleneklerin uzlaştırılmasını önerir. Kutupların bir araya getirildiği ara alanın görsel bir tasviri olan bu daireyi van Eyck (1962/1999, 12-3) şu şekilde tasvir eder:

İlk daire içinde birleştirilen üç küçük resim ne gerçek bir çatışmayı gizler ne de özellikleri uyumsuzdur. Birbirlerini tamamlarlar, birbirlerine aittirler ve insan kişiliğinin eşit derecede geçerli yönlerini yansıtır. Eğer etkileşime girmelerine izin verilirse, eğer özellikleri bir araya getirilirse, sürekli değişen üç tür dar görüşlülüğün - sahte eklektizm, sahte bölgecilik ve sahte modernizm - cazibesine direnmek artık zor olmayacaktır.

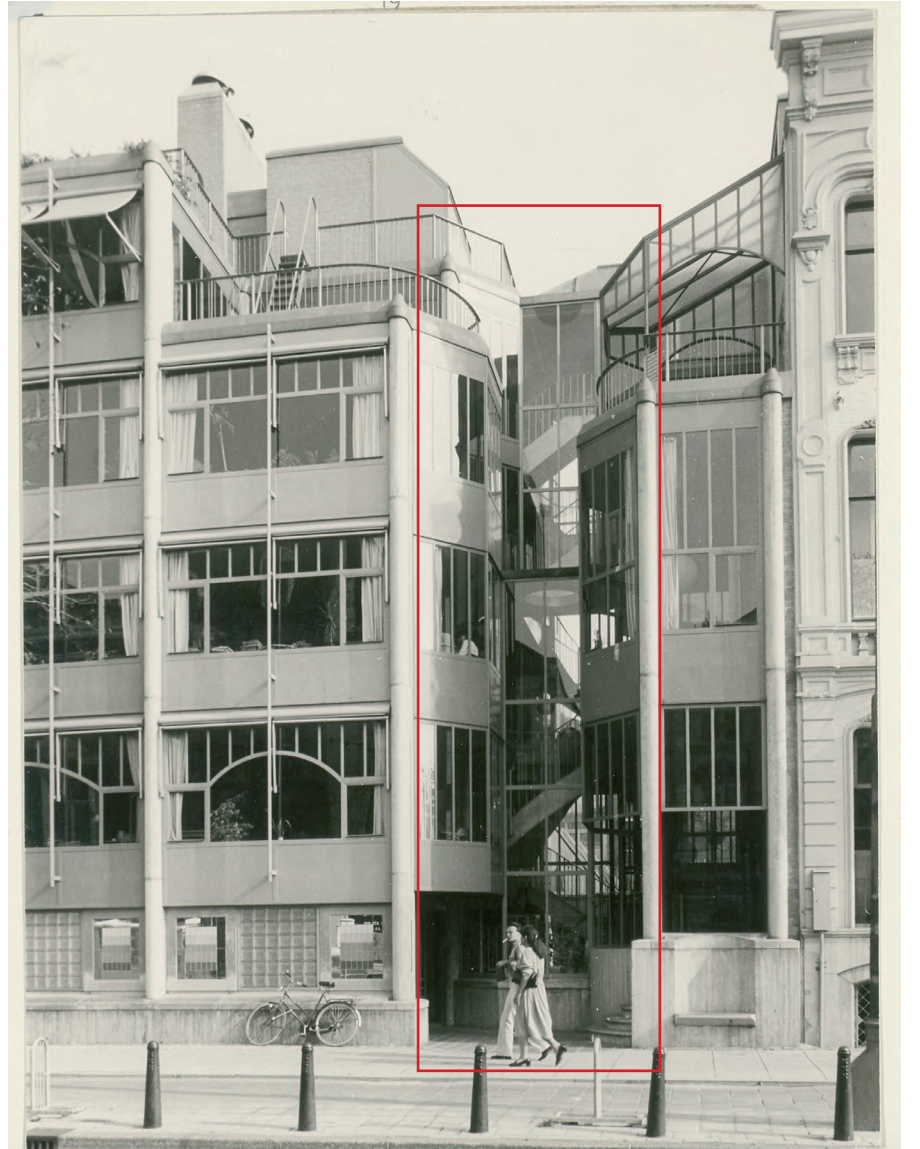
Van Eyck, mimarların kutuplar için bir ortak zemin sağlama görevinin altını çizmek için ilk çemberi bizim tarafımızdan (*par "nous"*, ikinci versiyonda ise *by "us"*) ifadesi ile ilişkilendirir: "Bu bizim işimiz: 'bizim' tarafımızdan bizim için" (van Eyck, 1962/1999, 13). Hem bireyci hem de kolektivist eğilimlere eleştirel yaklaşan ikinci daire (Clarke, 1985, 55), birey ile kolektif arasındaki ilişkiyi "Venezuela'daki Orinoco havzasından dans eden bir Kayapo Yerli Halkı" üzerinden tasvir eder (van Eyck, 2008, 468). Bizim için (*pour nous*, ikinci versiyonda da *for us*) terimi, "her insan ve tüm insanlar, birey ve toplum - dolayısıyla ikinci daire" (van Eyck, 1962/1999, 13) anlamına gelir.

Van Eyck; gerek Otterlo Daireleri'nde gerek çeşitli metinlerinde, ikiz fenomenler kavramını özetleyen nefes alma eylemine vurgu yapar. Van Eyck'e göre, eğer insanlar nefes alıp veriyorsa ve her zaman da öyle olacaksa mimarlık da aynı şeyi yapabilir. Ancak modern mimari zorlukla nefes almaktadır çünkü mimarlar ve planlamacılar bu insan doğasını - nefes alıp verme - inşa edilmiş forma yansıtmayı reddetmektedirler (van Eyck, 2008, 199-200, 337). Başka bir deyişle, mimarlar ve planlamacılar, ikiz fenomenleri, bu yaraların uzlaşmadıkları takdirde ikiz-negatifler (*twin-negatives*) olarak kalacaklarının farkına varmadan uyumsuz kutuplara ayırmaktadırlar (van Eyck, 2008, 335). Kutupların ayrımı, düzenin ayrıcalıklı olduğu ve kaosa ihtiyatla yaklaşıldığı düzen ve kaos örneğinde görülebilir; ama van Eyck'e göre kaosu üstesinden düzen yoluyla gelinebilir ve "kaos, ikiz kardeşi düzen kadar olumludur" (van Eyck, 2008, 335). Eğer kaos da en az düzen kadar olumlu olabiliyorsa zıt kutupların uzlaşabildiklerinde zararlı etkilerinin azaldığı ya da etkisiz hale

geldiği iddia edilebilir. Dolayısıyla, kutuplardan birini yok etmek yerine kutupların uzlaşmasına izin vermek gerekir.

Van Eyck; Otterlo Daireleri'nin ilk dairesinde altını çizdiği gibi, mimarların görevinin binaların nefes almasına yardımcı olmak ve kutupların birbirinden ayrılmasını önlemek olduğunu savunur. Bu durum ara alan aracılığıyla başarılabilir. Mimarların "inşa yoluyla bu ara-alanı sağlamaları, yani evden şehir ölçeğine kadar, gerçek insanlar ve gerçek şeyler için bir grup gerçek yer sağlamaları" gerekir (van Eyck, 1962/2008, 55).

Ara alan mimari açıdan pek çok biçim alabilir. Bunun en belirgin örneklerden birisi, içerisi ile dışarı arasında keskin bir sınır çizmeyen kapıdır. Kapı, aynı eylemle içeriye ve dışarıyı hem ayırarak hem de birbirine bağlayarak (Simmel, 1909/1994, 7) binanın nefes alıp vermesini sağlar. Van Eyck'e (1962/2008, 62) göre, bu mimari öge, giriş ve çıkışı çerçevelediği için sembolik bir değere de sahiptir. Van Eyck (1962/2008, 61-2; 2008, 318); giriş ve çıkışın, yani bir evden ayrılmanın ya da eve girmenin zor meseleler olduğunu, mimarının bu gerçekleri yok edemese de etkilerini

Resim 1. Hubertus Evi'nde eski ve yeni bina arasındaki döner merdiven ara alan örneğidir (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: AANA0123500001).

şiddetlendirmek yerine yatıştırarak onlara dayanma gücü verebileceğini ifade eder. Bir ara alan olarak kapı bu görevi üstlenebilir ve kişinin oyalanmasına izin verebilir (van Eyck, 1962/2008, 69).

Benzer bir şekilde eşik de sadece içerisi ve dışarıyı arasında değil, aynı zamanda ev ve şehir, özel ve kamusal, parça ve bütün, güvenli ve özgür, tek ve çok arasında bir diyalog kuran bir ara alandır. Van Eyck'e (2008, 126) göre, "konut ve onun dışı doğru uzantısı, şehir ve onun içi doğru uzantısını" yaratmak mimarların görevidir. Böyle bir ilişki van Eyck'in yapılarında gözlemlenebilir. Van Eyck, dışarının içeriye nüfuz etmesine izin vererek binalarına genellikle giriş ve çıkışın bir deneyim haline gelmesini sağlayan gecikmeli bir giriş sağlar (Strauven, 1994/1998, 461). Bu gecikmeli giriş birçok şekilde olabilir: Hubertus Evi'nde eski ve yeni bina arasında döner merdivendir (**Resim 1**); Schmela Evi ve Galerisi'nde sergi alanına bakan camlı bir silindirdir; Amsterdam Yetimhanesi'nde ise bu gecikmeli giriş doğrudan iç avluya uzanır (**Resim 13, Resim 14**) (Strauven, 1994/1998, 461).

DAHİL OLMAK, EVDE OLMAK

Van Eyck'e (1962/2008, 48) göre, modern mimari insanları dışlayan soyut ve kapalı mekân ve zaman kavramlarına sahiptir. "Mimarlığın öznesi ve nesnesi" olan insanı dahil etmek, "eve dönüşüne yardımcı olmak" için mekân ve zaman kavramları açılmalı ya da van Eyck'in ifadesiyle içselleştirilmelidir (van Eyck, 1962/2008, 50). Van Eyck için önemli olan mekân değil, "mekânın içi ve bu iç ufkudur," dolayısıyla "mekân ve zamanın 'açılması' - içselleştirilmesi - gerekir ki içine girilebilsin: insanı kendi anlamlarına katmak - içermek - için ikna edilebilsin" (van Eyck, 2008, 472).

İnsanın dahil edilmesi insan deneyimlerinin dahil edilmesi anlamına gelir. Van Eyck'e göre; herhangi bir mekân ne kadar nötr olursa olsun belirli bir olayın sonucunda bireysel ya da kolektif bir anlam kazanabilir. İçsel nitelikleri ne olursa olsun herhangi bir mekâna ya da öğeye kişisel deneyim yoluyla "yoğunlaştırılmış anlam" verilebilir ve bu anlam da bu mekânların özel olarak tanınmasına yol açar (van Eyck, 1962/2008, 81). Mekân; "olmanın iyi olduğu bir yer olarak" görüldüğünde insanlar da mekâna dâhil edilebilir ve böylece mekân insanların imgesinde yer olarak adlandırılabilir (van Eyck, 2008, 296). Başka bir deyişle, mekân insanları içinde yaşamasına izin verdiğinde yer haline gelir (van Eyck, 1962/2008, 67).

Bir yapının, formun ya da malzemenin "şiirsel ve sihirli bir eylem" aracılığıyla yer olmasına imkân verildiğinde orayı deneyimleyebilen insanlar da orada yaşadıklarının farkında olurlar (van Eyck, 1962/2008, 67). Üstelik bu şiirsel ve sihirli eylemin görkemli bir şey olması da gerekmez. Van Eyck'in Amsterdam'daki dairesindeki çelik halka gibi çok küçük bir dokunuş da olabilir. Van Eyck (1999, 54); 1948 yılında tasarladığı bu çelik halkayı, mekânı yere dönüştürmeye yönelik ilk girişimi olarak görür. Benzer bir şekilde, "üzerinde dinlenmek, konuşmak, beklemek ya da izlemek için bir duvar, bir koltuk ya da birkaç basamak; insanların bir vesileyle etrafında toplandığı bir masa, yaslanıp pipo içilebilecek bir korkuluk, duvar ya da elektrik direği; insanın oyalanmasını sağlayan bir kapı" (van Eyck, 1962/2008, 69), mekân niteliği taşımadığı halde insanlarla kurulan ilişkiden ötürü yer olarak görülür (**Resim 2**).

Resim 2. Van Eyck ile Jan Rietveld'in yaşlılar için tasarladıkları evlerin (*The Houses for the Elderly*) önlerindeki trabzanlar yer örneği teşkil eder (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: 5293FO006211).

Van Eyck'in mimari düşüncesinde; insanın mekândaki varlığı, deneyimi ve etkinliği mekânı yere dönüştürür. Dolayısıyla insanın deneyimi esastır ve insanın katılımı değerli kabul edilir. Burada belirtmek gerekir ki mekân ve yer arasındaki ayırım 1960'ların başında yaygın değildir; ancak "van Eyck bunları altmışlı yılların ortalarında geliştirdikten kısa bir süre sonra mimari düşüncenin ticari sermayesinin bir parçası haline gelmiştir" (Strauven, 1998, 471).

Yerin insan deneyimini dahil eden tanımı göz önünde bulundurulduğunda zaman da işin içine girmelidir. Bunun bilincinde olan van Eyck, Henri Bergson'un süre (*durée*) kavramından yararlanır (Strauven, 1994/1998, 419). Süre; geçmiş, şimdi ve geleceğin yoğunlaştığı ve bir süreklilik oluşturduğu içselleştirilmiş psikolojik zamanı ifade eder (Campos Uribe vd., 2020, 5). Zamanın doğrusal bir kavram olduğuna dair yaygın inanışın aksine süre bazen büyük ve kapsayıcı bazen de küçük ve dışlayıcı olarak değerlendirilebilir (van Eyck, 1962/2008, 74). Zamanın bu göreliliği deneyime bağlıdır. Van Eyck'in de belirttiği gibi, insanlar, deneyimlerine tam olarak dahil olduklarında sürenin yani zamansal derinliğin farkına varırlar. Zamansal derinlik hafıza ve beklenti aracılığıyla işlendiğinde şeffaf ve yoğun bir hal alır (van Eyck, 1962/2008, 74). Böylelikle, hem geçmiş hem geleceği kuşatan şimdi geçmiş ve geleceğin ikiz fenomeni için bir ara alan haline gelir. Geçmiş ve gelecek, şimdiki zamana dahil edildiğinde insan da zamana dahil olmuş olur. Şimdiki zaman "jilet gibi keskinliğini" kaybederek "içselleştirilmiş zaman" olarak genişler yahut şeffaflaşır (van Eyck, 2008, 474). Zamana dahil olmak insanı evinde hissettirir. Dolayısıyla insanın kendini evinde hissedebilmesi için mekânın da süreyi içermesi gerekir. Bu konuda van Eyck şöyle söyler:

[...] insan süreyi deneyimlediği anda kendini zamanın içinde - dahil - ve zamanı da onun içinde hisseder. Zamanla çakışırken, dahası, kendisiyle de çakışır. O halde süre duygusu ile varlık duygusu arasında, hatta bunlar ile şimdiki zaman duygusu arasında hiçbir fark yoktur, çünkü şimdiki zaman geçmişe ve geleceğe doğru uzanarak deneyimlenir; geçmiş ve gelecek şimdiki zamanda yaratılır. Bu da kendini gerçekleştirme anlamına gelir. Evet, insan süre içinde 'evindedir'. Ancak 'kapalı zamanda' insana yer yoktur. Ardışık anın soyutlanmasında, insan, boyut duygusunu ve dolayısıyla kimliğini de kaybeder. (van Eyck, 1962/2008, 74)

Resim 3, Resim 4. Dijkstraat oyun alanı, öncesi ve sonrası (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: 10009003408; 010009003409).

Resim 5, Resim 6. Van Hogendorpplein oyun alanı, öncesi ve sonrası (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: 010009010387; 010009010388).

Van Eyck, içselleştirilmiş mekân ve zamanın “inşa edilmiş eve dönüşü” (*built-homecoming*) oluşturma potansiyeline sahip olduğuna inanır (Clarke, 1985, 115, 121). Van Eyck'e göre (1962/2008, 61-2), insan hangi yöne giderse gitsin hem ev hem de şehir eve gidiyormuş hissi vermelidir. Dış dünyada kendini evinde hissetmek pek de kolay olmayabilir ama van Eyck özellikle buna vurgu yapar ve planlamacıların görevinin “inşa edilmiş eve dönüş” sağlamak, aidiyet duygusunu sürdürmek ve böylece herkes için yer oluşturmak olduğunu ifade eder (van Eyck, 2008, 318-9).

Amsterdam'ın dört bir yanındaki oyun alanları, inşa edilmiş eve dönüşün ve herkes için yer sağlamanın somut örnekleri olarak kabul edilebilir. Van

Resim 7, Resim 8. Transvaalplein oyun alanı, öncesi ve sonrası (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: OSIM00004001723; 010009009658).

Eyck; 1947 ile 1970 yılları arasında, hemen her mahalledeki boş arazilere yahut unutulmuş alanlara, boş yer olmayan mahallelerde ise İkinci Dünya Savaşı sırasında tehcir edilen insanların evleri yıkılınca boşalan arsalar ve artık alanlara 700'den fazla oyun alanı tasarlar (van Eyck, 1999, 68, 70) (**Resim 3 - Resim 8**). Bu oyun alanlarını tasarlarken, bir katalogdan alüminyum fil veya zürafa gibi oyun alanı ekipmanlarını seçmek yerine çocukların üzerine veya altına oturabileceği ve çeşitli biçimlerde kullanabileceği kubbe, iglo veya kemer gibi şekilleri kullanır (van Eyck, 2008, 115). Çocuklara bu tür ekipmanları deneyimleme fırsatı yaratarak çocukların eylemleri aracılığıyla mekâna katılım sağlamalarını ve mekanı yere dönüştürmelerini sağlar. Oyun alanları sadece çocuklar tarafından değil aynı zamanda gençler ve yetişkinler tarafından da kullanılabilirdiği için farklı yaş grubundan insanları bir araya getirerek kutuplara bir zemin sağlayan ve herkes için yer sağlayan ara alan olarak görev yaparlar.

BÜYÜK EV VE KÜÇÜK ŞEHİR

Van Eyck, ikiz fenomenlerin kutuplarının ayrılmasına bir son verilmesinin gerekliliği üzerinde durur. Bu durum mimarlık ve şehircilik ikiz fenomeni için de geçerlidir. "Bir ev, gerçek bir ev olacaksa küçük bir şehir gibidir; bir şehir de gerçek bir şehir olacaksa büyük bir ev gibidir" diye ifade eden van Eyck'e (1962/2008, 10, 60) göre, büyük ev ve küçük şehir bir ara alan imgesi oluşturur (van Eyck, 2008, 425).

Büyük ev ve küçük şehir ilişkisi doğru boyut (*right-size*) ile ilgilidir zira küçük olmadan büyük olan doğru boyuta sahip değildir ve doğru boyut olmadan insan boyutu da olmaz (van Eyck, 1962/2008, 60). Doğru boyut; aynı zamanda, az ve çok, yakın ve uzak, basit ve karmaşık, açık ve kapalı, birlik ve çeşitlilik ve pek tabii parça ve bütün gibi ikiz fenomenleri de içinde barındırır (van Eyck, 2008, 327) ve bunların hepsi büyük ev ve küçük şehirden doğar (Ligtelijn ve Strauven, 2008, 10). Dolayısıyla, tüm bu ikiz fenomenleri içeren "büyük ev-küçük şehir imgesi, çok anlamlılık için alan sağlar" (van Eyck, 1962/2008, 90). Van Eyck, büyük ev ve küçük şehir arasındaki bu ilişki ile parça-bütün ilişkisini ağaç ve yaprak arasındaki ilişkiye gönderme yaparak da ifade eder:

Ağaç yapraktır ve yaprak ağaçtır.

Şehir evdir ve ev de şehirdir.

Herhangi bir 'parçayı' alın ve orada 'bütün' vardır.

'Bütünü alın ve 'parçayı görün.

Her biri ev ya da ağaç, şehir ya da yaprak olmak için ihtiyaç duyduğu şeylerle - nem, hava, özsü, insanlar ve insanların faaliyetleri, duyguları ve çağrışımları - tanımlandığı sürece bütün parçadır ve parça bütündür. (van Eyck, 2008, 428)

Van Eyck'in yaprak ve ağaç metaforundan yola çıkarak, bir meşe ağacının birbirinden farklı boyut ve şekillerde yaprakları ve bu yaprakların kendilerine ait kimlikleri olsa da her birinin meşe ağacının yaprağı olduğunu fark etmenin ve onları söğüt ağacının yapraklarından ayırt edebilmenin mümkün olduğu söylenebilir. Van Eyck'e göre şehir de tam olarak bu şekilde oluşturulmalıdır. Her bina kendi kimliğine sahip olsa da binalar bir araya geldiklerinde anlamlı bir bütün oluşturabilmelidir.

Ev ve şehir arasındaki bu ilişkinin izinin Leon Battista Alberti ve Andrea Palladio'ya kadar sürülebileceğini belirtmek gerekir (van Eyck, 1962/2008, 228). Alberti, *De re Aedificatoria*'da "Filozofların iddia ettiği gibi, şehir büyük bir evse ve ev de küçük bir şehre benziyorsa, evin çeşitli bölümleri küçük konutlar olarak kabul edilemez mi?" diye sorar (van Eyck, 1962/2008, 228-9). Benzer bir şekilde, bir yüzyıl sonra, Palladio (1570/2001, 46) "şehir büyük bir evden daha fazla veya daha az bir şey değildir ve tersine, ev küçük bir şehirdir" der. Francis Strauven'e (1994/1998, 300) göre van Eyck, Alberti ve Palladio'nun ev ve şehir ilişkilerinden haberdar değildir; bu ilişkiyi Amsterdam Yetimhanesi'ni tasarlarken kendi kendine yeniden keşfeder.

Kuşkusuz, Amsterdam Yetimhanesi, "çocukların büyük evi-küçük şehridir" (van Eyck, 2008, 318). Van Eyck'in başyapıtı olarak kabul edilebilecek Amsterdam Yetimhanesi (1955-60) korumasız çocuklar için bir yuva olarak inşa edilmiştir: "Büyük bir dünyada küçük bir dünya, küçük bir dünyada büyük bir dünya, bir şehir gibi bir ev, bir ev gibi bir şehir; çocuklar için bir yuva, hayatta kalmaktan ziyade yaşayabilecekleri bir yer - en azından ben öyle olmasını amaçladım" (van Eyck, 1962/2008, 222) (**Resim 9 - Resim 15**). Bu küçük bir dünyada büyük dünya korumasız çocukları barındırmakla kalmaz aynı zamanda bireysel ve kolektif, ev ve şehir, küçük ve büyük, içerisi ve dışarı, çağdaş ve geleneksel gibi pek çok ikiz fenomenleri barındırır. İkiz fenomenlerin etkileşimi; hem özerk bir yer olarak düşünülebilen hem de ara alanlar aracılığıyla karşılıklı olarak ilişkili olan çeşitli yerlerin hiyerarşik olmayan bir dokusunun planını üretir (Strauven, 1994/1998, 300).

Van Eyck, yetimhaneyi geniş bir açık meydan aracılığıyla sokağa bağlar (**Resim 13, Resim 14**). Bir evden çıkmanın ve eve girmenin zor bir mesele olduğu gerçeğini akılda tutarak, bu açık meydanı nazikçe yol gösteren ve böylece dışarıdaki ve yetimhanedeki gerçeklik arasındaki ani geçişi hafifletmeye yardımcı olabilecek bir ara alan olarak tasarlar (van Eyck, 2008, 318). Kamusal alanın bir devamı olarak düşünülen açık meydan mahalle çocuklarını yetimhane çocuklarıyla etkileşime davet eder gibidir (Strauven, 1994/1998, 289); böylelikle, çocuklar için bir toplanma yeri işlevi de görür.

Yetimhane müdürü Frans van Meurs'un da isteği üzerine yetimhanenin boyutları çocukların boylarına göre ayarlanır. Van Eyck bunu tavanı alçaltarak değil küçük ve büyük ikiz fenomeni elde etmek için büyük kubbeli alanların altına küçük oyun alanlarını gömerek, küçük ve büyük için aynı anda bulunma fırsatı yaratarak başarır (Strauven, 1994/1998, 297). Yetimhanenin farklı bölümlerini birbirine bağlayan koridorlar da yine ara alan örneğidir. Bu koridorlar - iç sokaklar - çocukların kendilerini herhangi bir sokakta gibi hissetmelerini sağlamak amacıyla dışarıda kullanılan

Resim 9, Resim 10, Resim 11, Resim 12.
Amsterdam Yetimhanesi (Stadsarchief
Amsterdam, arşiv kayıt no: 10028000864;
5293FO016347; 10028000866; 10122005124).

malzemelerle ve sokak aydınlatmasıyla üzerinde çatısı olan bir sokak olarak tasarlanır (van Eyck, 1962/1999, 89).

Yetimhanedeki bu ara alan örneklerine ek olarak, tıpkı Otterlo Daireleri'nin ilk dairesinde gösterildiği gibi, yetimhanede de klasik, modern ve arkaik geleneklerin uzlaştırılması gözlemlenir. Strauven (2007, 6-7) bu uzlaşmayı şu şekilde açıklamaktadır:

Klasik gelenek, planın temelinde yer alan düzenli geometrik düzende bulunur. Modern olan, klasik düzeni aşan dinamik merkezkaç boşlukta kendini gösterir. Arkaik gelenek, binanın resmi görünümünün çeşitli yönlerinde kendini gösterir. Tüm binayı kaplayan yumuşak, biyomorfik kubbeler nedeniyle (**Resim 15**), uyandırdığı ilk izlenim, küçük bir Arap kubbeli şehri veya bir Afrika köyünü anımsatan arkaik bir yerleşim yeridir.

Yetimhanenin bahsedilenler gibi pek çok zıt kutup için ara alan sağlaması özellikle önemlidir. Öyle ki "iç içe geçmiş ikiz fenomenler ne kadar fazlaysa zihin orada kendini o kadar çok evinde hisseder" (Strauven, 1994/1998, 370).

SONUÇ

Bu metin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve şeyler arasındaki ilişkiyi vurgulayan çeşitli yaklaşımlar arasından ara alan kavramına odaklanmıştır. Van Eyck'in, özellikle Martin Buber'in felsefesinden esinlenerek geliştirdiği bu kavram çatışan karşıtların buluşabileceği, ilişki

Resim 13, Resim 14. Amsterdam Yetimhanesi açık meydanı ara alan olarak tasarlanmıştır (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: 010122005118; 10122005119).

kurabileceği, uzlaşabileceği ve ikiz fenomen haline gelebileceği ortak bir zemin sağlar.

Her ne kadar ara alan kavramı güncel tartışmalarda ara mekân (*in-between space*) olarak adlandırılıp genellikle kamusal ile özel ya da içerisi ile dışarı arasındaki alanı tanımlamak için kullanılıyor olsa da van Eyck'in geliştirdiği ara alan bu tanımlarla sınırlı kalmaz ve küçük ve büyük, kamusal ve özel, içerisi ve dışarı, parça ve bütün, bireysel ve kolektif, klasik ve modern, geçmiş ve gelecek gibi pek çok karşıtlığı uzlaştırarak çoklu anlam sunar.

Van Eyck'in geliştirdiği ara alan kavramının gözden geçirilmesinden ortaya çıkan en önemli bulgulardan birisi, ara alanın, yalnızca insanlar arasında

Resim 15. Amsterdam Yetimhanesi'nin kubbeleri (Stadsarchief Amsterdam, arşiv kayıt no: 10122005114).

bir ilişki önermeyip aynı zamanda insan ile yer, yapı ile yapı, yapının farklı nitelikleri ve farklı zaman dilimleri arasında da ilişki önermesidir. Tüm bu ilişki biçimleri göz önüne alındığında ara alanı sadece sosyal mekân olarak ifade etmek ara alanın kapsamını daraltmaktadır.

Bununla bağlantılı olarak bu metnin bir diğer bulgusu da ara alanın çatışan karşıtlardan birini diğerine tercih etmeyip kutuplar için denge sağlamasıdır. Özellikle birey ve kolektif ikiz fenomeni düşünüldüğünde bu denge oldukça önemlidir. Bu iki zıtlık arasındaki denge olmadığında, günümüzde olduğu gibi, toplumun birey üzerindeki örtük baskısı bireyin kendisini anormal hissetmesine ve sosyalleşmek zorunda kalmasına neden olur. Yine bu denge sağlanmadığında, insanlar zoraki olarak bir araya gelirler ve yapay ilişkiler kurarlar. Bu denge ise insanların başkalarıyla etkileşimde bulunma veya tek başına kalma konusunda özgür olduklarını vurgular. Özgür irade ile yapıldığında her iki durum da sahici ilişkiler oluşturabilir. Her ne kadar tek başınalık çoğunlukla yalnızlık ile ilişkilendirilse de kişi tek başınayken kendisiyle ve/ya çevresiyle ilişki kurabilir. Dolayısıyla, ara alan, insanları sosyalleşmeye zorlamaz aksine insanlara olanaklardan en uygun olanı seçmesini önerir. Her iki koşul için de seçenekler sunan van Eyck'in yapıtlarında birey ve kolektif arasındaki dengenin gerçekleşmesinde bir değer görülmektedir.

Bu metin, ara alanın önerdiği çoklu anlamdan yola çıkarak ilişki biçimlerinin kişilerarası olanın ötesine genişletilebileceği sonucunu çıkarır. Uygun koşullar yaratıldığında insanların çevreleriyle ilişki kurmaları buna bir örnek teşkil eder. Van Eyck'in de vurguladığı gibi bu ilişki mekânı yere dönüştürür. İnsan ve yer arasındaki bu ilişki insan olmadan yerin anlamının eksik kalacağını ifade eder.

KAYNAKLAR

- AELBRECHT, P.S. (2016) 'Fourth Places': The Contemporary Public Settings Settings for Informal Social Interaction Among Strangers, *Journal of Urban Design* 21(1) 124-52.
- AVERMAETE, T. (2016) The Socius of Modern Architecture: Spatializing the Social and Socializing the Spatial in CIAM and Team 10, *Small Interventions: New Ways of Living in Post-war Modernism*, ed. W. Nägele ve N. Tajeri, Birkhäuser, Basel; 25-32.
- AZHAR, J., GJERDE, M. (2016) Re-thinking the Role of Urban In-between Spaces, *Fifty Years Later: Revisiting the Role of Architectural Science in Design and Practice: 50th International Conference of the Architectural Science Association*, ed. J. Zuo, L. Daniel, V. Soebarto, The Architectural Science Association ve The University of Adelaide, Adelaide; 1-10.
- BENJAMIN, W., LACIS, A. (1924) Naples, *One-Way Street and Other Essays* Walter Benjamin, çev. Edmund Jephcott ve Kingsley Shorter ([1979] 2006) Verso, Londra; New York; 167-76.
- BROSIUS, C., SCHILBACH, T. (2016) "Mind the Gap": Thinking about In-between Spaces in Delhi and Shanghai, *City, Culture and Society* 7(4) 1-6.
- BUBER, M. (1923) *I and Thou*, çev. W. Kaufmann (1970) Charles Scribner's Sons, New York.

- BUBER, M. (1947) *Between Man and Man*, çev. R. Gregor-Smith (2004) Routledge, Londra; New York.
- CAMPOS URIBE, A., MARTÍNEZ VENTURA, J., LACOMBA, P. (2020) Multiculturalism in Post-War Architecture: Aldo van Eyck and the Otterlo Circles. *ACE Architecture, City and Environment* 14(42) 1-23.
- CAN, I. (2012) *In-Between Space and Social Interaction: A Case Study of Three Neighbourhoods in Izmir*, Doktora tezi, Nottingham Üniversitesi, Nottingham.
- CAN, I., HEATH, T. (2015) "Syntax, In-Between Spaces and Social Interaction: A Morphological Analysis of İzmir Using Space." *Journal of Housing and the Built Environment* 31(1) 31-49.
- CANLI, M. (2019) William Blake's "Songs of Innocence and Experience" as a Practice and Manifestation of the English Romantic Movement. *Eurasian Journal of English Language and Literature* 1(1) 15-22.
- CLARKE, P. D. (1985) *The Writings of Aldo van Eyck: A Modernist Sensibility Introduced into Architecture*, Doktora Tezi, Bristol Üniversitesi, Bristol.
- COLEMAN, N. (2005) *Utopias and Architecture*, Routledge, New York.
- FRAMPTON, K. ([1980] 1982) *Modern Architecture: A Critical History*, Thames and Hudson, Londra.
- FRIEDMAN, M. (1955) Healing Through Meeting: Martin Buber and Psychotherapy, *CrossCurrents* 5(4) 297-310.
- FRIEDMAN, M. (1999) The Interhuman and What is Common to All: Martin Buber and Sociology, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 29(4) 403-17.
- FRIEDMAN, M. (2004) Introduction, *Between Man and Man*, M. Buber, çev. R. Gregor-Smith. Routledge, Londra; New York; xi-xx.
- GEHL, J. (1971) *Life Between Buildings: Using Public Space*, çev. Jo Kotch (2011) Island Press, Washington.
- GEHL, J. (2010) *Cities for People*, Island Press, Vaşington; Londra.
- GIEDION, S. (1958) *Architecture, You, and Me: The Diary of a Development* Harvard University Press, Cambridge.
- HAJER, M., REIJNDORP, A. (2002) *In Search of New Public Domain: Analysis and Strategy*, NAI Publishers, Rotterdam.
- HEGEL, G.W. (1812-1816) *The Science of Logic*, ed., çev. G. D. Giovanni (2010) Cambridge University Press, Cambridge.
- HENKET, H.J. (2018) The In-Between Realm; Some memories of Aldo van Eyck and other Team 10 members in the 60's, *15th International DOCOMOMO Conference: Metamorphosis. The Continuity of Change*, ed. A. Tostões ve N. Koselj, Docomomo International, Ljubljana; 55-61.
- HERTZBERGER, H. (1991) *Lessons for Students in Architecture*, çev. Ina Rike (2001) 010 Publishers, Rotterdam.
- JASCHKE, K. (2012) *Mythical Journeys: Ethnography, Archaeology, and the Attraction of Tribal Cultures in the Work of Aldo van Eyck and Herman Haan*, Doktora Tezi, Princeton Üniversitesi, Princeton.
- LIGTELIJN, V. (1999) Introduction to the Work of Aldo van Eyck, *Aldo van*

- Eyck, works*, A. v. Eyck, ed. V. Ligtelijn, çev. G. Ball, Birkhäuser Publishers, Basel; Boston; Berlin; 14-9.
- LIGTELIJN, V., STRAUVEN, F. (2008) Introduction, *The Child, The City and the Artist: An essay on architecture: The in-between realm*, A. v. Eyck, ed. V. Ligtelijn, F. Strauven, SUN Publishers, Amsterdam; 6-13.
- LOUKAITOU-SIDERIS, A. (1996) Cracks in the City: Addressing the Constraints and Potentials of Urban Design, *Journal of Urban Design* 1(1) 91-103.
- MADANIPOUR, A. (2003) *Public and Private Spaces of the City*, Routledge, Londra; New York.
- MOSELEY, A. J. (2015) *A Theology of Interconnectivity: Buber, Dialogue and Cyberspace*, Doktora Tezi, Kent Üniversitesi, Canterbury.
- NOORADDIN, H. (1996) *Al-Fina', A Study of "In between" Spaces along Streets as an Urban Design Concept in Islamic Cities of the Middle East with a Case Study in Cairo*, Doktora Tezi, Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Trondheim.
- NOORADDIN, H. (1998) Al-fina', In-between Spaces as an Urban Design Concept: Making Public and Private Places along Streets in Islamic Cities of the Middle East, *URBAN DESIGN International* 3(1-2) 65-77.
- ÖZER, T. (2022) *From Relationlessness to Relatedness: Alienation and the In-Between Realm Revisited*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- PALLADIO, A. ([1570] 2001) *The Four Books on Architecture*, çev. Robert Tavernar & Richard Schofield, The MIT Press, Cambridge.
- REMBEZA, M., SAS-BOJARSKA, A. (2022) The Changing Nature of In-Between Spaces in the Transformation Process of Cities, *Urban Planning* 7(1) 32-43.
- RISSELADA, M., VAN DEN HEUVEL, D., ed. (2005) *Team 10: In Search of a Utopia of the Present 1953-1981*, NAI Publishers, Rotterdam.
- SACK, O. (2019) *The Socio-Spatial Aesthetics of Space Formation: A New Perspective on the Concepts and Architecture of Walter Gropius and Aldo van Eyck*, Doktora Tezi, Delft Teknik Üniversitesi, Delft.
- SENNETT, R. (2017) Open City: Lecture by sociologist Richard Sennett, *Radboud Reflects*. [<https://www.ru.nl/radboudreflects/terugblik/grotesprekers-great-thinkers/17-06-14-open-city-lecture-by-sociologist-richard/>] Erişim Tarihi (10.08.2022).
- SENNETT, R. ([2018] 2019) *Building and Dwelling: Ethics for the City*, Penguin Books, Londra.
- SIMMEL, G. (1994) Bridge and Door (1909). *Theory, Culture & Society* (11) 5-10.
- SMITHSON, A., ed. (1968) *Team 10 Primer*, The MIT Press, Cambridge.
- STADSARCHIEF AMSTERDAM. *Gemeente Amsterdam Stadsarchief*. [<https://archieff.amsterdam/uitleg>] Erişim Tarihi (13.02.2023).
- STRAUVEN, F. ([1994] 1998) *Aldo van Eyck: The Shape of the Relativity*, Architectura & Natura, Amsterdam.

- STRAUVEN, F. (2002) Aldo van Eyck. Modern Architecture and Dogon Culture. *Lotus International* 114(Eylül) 120-131.
- STRAUVEN, F. (2007) Aldo van Eyck – Shaping the New Reality From the In-between to the Aesthetics of Number, *CCA Mellon Lectures*. [<https://www.cca.qc.ca/cca.media/files/1491/1392/Mellon12-FS.pdf>] Erişim Tarihi (28.03.2021).
- TEAM 10 ONLINE. [<http://www.team10online.org/index.html>] Erişim Tarihi (17.11.2020).
- TEYSSOT, G. (2011) Aldo Van Eyck and the Rise of an Ethnographic Paradigm in the 1960s. *Joelho* (2) 50-67.
- VAN DEN HEUVEL, D., MARTENS, J., MUÑOZ SANZ, V., ed. (2021) *Habitat: Ecology Thinking in Architecture*. nai010 publishers, Rotterdam.
- VAN EYCK, A. (1999) *Aldo van Eyck, works*, ed. V. Ligtelijn, çev. G. Ball, Birkhäuser Publishers, Basel.
- VAN EYCK, A. (2008) The Child, the City and the Artist: An Essay on Architecture, the in-between realm (1962), ed. V. Ligtelijn, F. Strauven, SUN Publishers, Amsterdam.
- VAN EYCK, A. (2008) *Collected Articles and Other Writings 1947-1998*, ed. V. Ligtelijn, F. Strauven, SUN Publishers, Amsterdam.
- VINK, F. (2021) *An Investigation into the Development of the Spatial Concept of the In-Between Space in the Netherlands and Japan in the 20th Century*, Yüksek Lisans Tezi, Delft Teknik Üniversitesi, Delft.
- YALGIN, Y.V. (2016) *Mimarlıkta Programın Çözünmesi: Ara Mekânlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Received: 19.08.2021; Final Text: 07.03.2023

Keywords: Aldo van Eyck; in-between; in-between realm; Martin Buber.

REVISITING ALDO VAN EYCK'S CONCEPT OF THE IN-BETWEEN REALM

After the Second World War, approaches are developed to rehumanize urban life and to establish relationships between things. This issue of establishing relationships between things, which comes to the fore with the first post-war CIAM meeting in Bridgwater in 1947, remains relevant in the subsequent CIAM meetings and later in Team 10's approaches.

This text argues that the relationship between things is handled comprehensively with the concept of the in-between realm developed by Aldo van Eyck. Inspired by Martin Buber's concept of the realm of the in-between and the leading avant-garde sources of the period, van Eyck develops the concept of the in-between realm, which provides a common ground for conflicting opposites to meet, interact and reconcile, and offers various forms of relationship. Drawing on the writings of van Eyck and Buber and related studies, the text touches on Buber's concept, deals with van Eyck's interpretation of this concept, and aims to reveal the multi-meaning of van Eyck's concept of the in-between realm.

ALDO VAN EYCK'İN ARA ALAN KAVRAMININ GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kent yaşamını yeniden insanlaştırmaya ve şeyler arasında ilişki kurmaya yönelik yaklaşımlar geliştirilir. 1947'de Bridgwater'da yapılan savaş sonrası ilk CIAM toplantısıyla gündeme gelen ilişkilendirme meselesi, ilerleyen CIAM toplantılarında ve sonrasında da Team 10'ün yaklaşımlarında güncelliğini sürdürür.

Bu metin, şeyler arasındaki ilişkinin, Aldo van Eyck'in geliştirdiği ara alan kavramıyla kapsamlı olarak ele alındığını iddia eder. Martin Buber'in ara alan kavramından ve dönemin önde gelen avangart kaynaklarından esinlenen van Eyck, çatışan zıtlıkların buluşması, etkileşime girmesi ve uzlaşması için ortak bir zemin sağlayan ve çeşitli ilişki biçimleri sunan ara alan kavramını geliştirir. Van Eyck ile Buber'in metinlerinden ve ilgili araştırmalardan yararlanan bu metin, Buber'in ara alan kavramına değinir, van Eyck'in bu kavramı yorumlayış biçimini ele alır ve van Eyck'in geliştirdiği ara alan kavramının çok anlamlılığını ortaya çıkarmayı amaçlar.

TUĞBA ÖZER; B.Arch., M.Arch., PhD.

Received her B.Arch. degree in 2014 and M.Arch. degree in 2016 from Middle East Technical University. Received her PhD in Architecture from Middle East Technical University in 2022. Her research interests include intersections of architecture, alienation, and everyday life. tugbaozer01@gmail.com